

France Stelè — osebnost in učitelj

Ksenija Rozman

Najprej okrog cerkve, nato na podstrešje in nazadnje v cerkev. Taka je bila pot na šolskih ekskurzijah s profesorjem Steletom, ko nam je razlagal kak spomenik. Na zunanjsčini cerkve so bile vidne prezidave, dozidave, stare in novejšje poslikave, kamnoseška dela, na podstrehi obok namesto ravnega stropa, srednjeveške freske (npr. Janez Ljubljanski, Muljava, 1456), ki so se umaknile novejšemu oboku in razni predmeti nekdanje stare opreme (svečniki, večna luč, tudi glava Janeza Krstnika iz 13. stoletja v cerkvi sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru). Šele za podstrešjem je prišla na vrsto notranjščina cerkve.

Kot kustodinja Narodne galerije in članica komisij pri odbiranju umetnin na terenu za galerijske razstave ali pri odobritvah izdelanih kopij srednjeveških fresk, pri katerih je sodeloval tudi profesor Stelè, sem prek njegovih pripovedovanj spoznala del njegove življenjske poti in njegovo miselnost. Razgovori so bili vedno po opravljenem delu, v gostilni in ob kozarcu vina. Svoje pripovedi in mnenja je omenjal mimogrede in nevsiljivo, nikoli ni bil večni govornik. Raje je poslušal in ni segal v besedo. To je bila ena mnogih njegovih lastnosti iz vrste lepega in spoštljivega vedenja.

Hvaležen je bil razredniku na kranjski gimnaziji, Nemcu Felicianu Aprissnigu, da ga je rešil zanašanja in zgubljanja v peti šoli in v naslednjih letih. Vsak dan se je moral v popoldanskem času oglasiti pri njem in prevajati iz latinščine v nemščino in obratno. »Ne boš se zgubil,« mu je strogo zabičal in ga ostro nadzoroval. Bil je nadarjen za matematiko in profesorji so mu nadelo ime *homo mathematicus*. Želel je, da bi bil inženir, vendar je v šestem razredu profesor Aprissnig dejal: »Če znaš matematiko, boš tudi še kaj drugega zmožel.« Stelè v svojih spominih omenja, da mu je naložil knjige o umetnosti in mu naročil, da pripravi vrsto predavanj o slogih. S tem se je začela njegova pot v smeri umetnostne zgodovine. Z uspehom je leta 1906 maturiral na kranjski gimnaziji. Leta 1907 je na dunajski univerzi začel študirati slovansko filologijo in zgodovino.

Na univerzi so blesteli trije Slovenci: France Stelè, Vojeslav Molè in od leta 1909 še Izidor Cankar. Pri predmetu branja v originalnih jezikih in komentiranju starih virov za zgodovino umetnosti (npr. Lorenza Ghibertija in drugih) je bila vedno zadrega zaradi študentskega neznanja tujih jezikov. Položaj so reševali trije Slovenci: »Kje so naši Italijani?« je vprašal profesor. Vsi trije so bili večji italijanščine in so reševali zagato.

Leta 1911 je opravil državni izpit iz pomožnih zgodovinskih ved in umetnostne zgodovine. Z Izidorjem Cankarjem, ki je pripravljaval doktorat o Giuliju Quagliu, je odšel v Gorico, Videm in okolico, kjer mu je fotografiral slikarjeva dela. Odšla sta še v Benetke. Tam se jima je pridružil poljski

umetnostni zgodovinar in katoliški duhovnik Felix Dettloff, oseba znana kot Fritz v poznejšem Cankarjevem romanu *Spoti*.

Neizbrisen vpliv na študente je imel profesor Max Dvořák, ena velikih osebnosti t. i. dunajske umetnostnozgodovinske šole. Študente iz raznih koncev avstrijskega cesarstva je usmerjal k raziskavam umetnosti na njihovem domačem ozemlju. Stelè je v tem duhu za doktorat izbral vprašanje o skoraj neznanem gotskem stenskem slikarstvu na Kranjskem. Junija 1912 je pri Dvořáku promoviral in postal praktikant pri centralni komisiji za varstvo spomenikov na Dunaju. Leto dni pozneje, leta 1913, je bil prestavljen v Ljubljano kot eksponiran praktikant in vodja novoustanovljenega deželnega konservatorskega urada. Profesor Dvořák ga je septembra obiskal v Ljubljani. Odšla sta na ogled različnih spomenikov pri nas. Oktobra istega leta je šel z njim na Tirolsko, kjer sta se jima pridružila Josef Garber (1883–1933), tudi Dvořákov učenec in doktorand ter deželni konservator za Tirolsko, ter Robert Eigenberger (1890–1979), umetnostni zgodovinar in vodja oddelka za restavriranje na dunajski Akademiji likovnih umetnosti.

Stelè je vse življenje, od svojega doktorata naprej, dopolnjeval in raziskoval povezanost srednjeveškega slikarstva pri nas in v t. i. subalpskem pasu — od Genovskega zaliva čez Švico, Tirolsko, Koroško in Kranjsko do Istre in Kvarnerja — ter v Srednji Evropi. Rezultati raziskav in znanja o tem kulturnem pasu — prek gotike in tako rekoč do moderne — so bili vsa leta njegovega življenja zajeti v različnih člankih, zelo natančno pa v prispevku Geografski položaj gotskega slikarstva v Sloveniji, objavljenem leta 1950 v *Ephemeridis Instituti Archaeologici Bulgarici* (16, 1950), malo pozneje še v članku Die mittelalterliche Wandmalerei in Slowenien im mitteleuropäischen Rahmen (*Südost-Forschungen*, 16, 1957), že prej pa v monografijah *Monumenta artis Slovenicae*, 1 (Ljubljana 1935) in *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja* (Ljubljana 1969).

Takoj po vrnitvi iz ujetništva po koncu vojne se je z vso silo posvetil konservatorskemu poklicu, raziskovanju stare umetnosti pri nas in objavljanju izsledkov v obliki člankov in publikacij. Leta 1922 je začela izhajati zgleđna topografija »kamniške dekanije«, leta 1924 je izšel *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Kulturnozgodovinski poskus*. Leta 1925 je napisal uvod v katalogu razstave Franceta in Toneta Kralja in tudi pozneje stal trdno na njuni strani, čeprav sta doživljala mnoga nerazumevanja in tudi žalitve. Na trdna tla je leta 1928 postavil pomen Valvasorja in njegovega kroga, leta 1931 je s profesorjem Milkom Kosom obdelal srednjeveške rokopise v Sloveniji in postavil temelje za vse nadaljnje raziskave v tej smeri. To velja tudi za članek Vloga reformacije v naši umetnostni zgodovini (1951), za *Celjski strop. Umetnostno zgodovinska studija o stropu v »stari grofiji« v Celju* (1929), *Slovenske Marije* (1940), *Ptujsko goro* (1940), *Slovenski lesorez* (1942), *Crngrob* (1962) in še mnoga druga dela. Poznanstvo z arhitektom Plečnikom in mnoga skupna razpravljanja o arhitekturi

odmevajo v knjigah *Architectura perennis* (1941) in *Napori* (1955), interes za ikonografijo in znanje o vplivu bizantinske umetnosti pri nas je objavljeno v članku Bizantinske in po bizantinskih posnete Marijine podobe med Slovenci (1943), na jugoslovanskih tleh pa v *Le Byzantinisme dans la peinture murale yougoslave* (1953).

Steletov stric Franc Pavlič je bil župnik pri Sv. Petru v Ljubljani. Tja so hodili na obisk ljudje raznih poklicev. Razgovori niso bili prazni, temveč poučni, modri in zanimivi tudi za mladega Steleta. Ta stric je Steletu priporočal, naj si ogleda Rim in mu omogočil prvo potovanje tja, kamor je pozneje hodil skoraj vsako leto. V Rimu se je bržkone prvič navdušil nad pojavom in razvojem starokrščanske bazilike, ki jo je pozneje natančno, za nas študente kar preveč natančno, razlagal. Manipulant Preša, ki je s starim prasketajočim projektorjem na obločnico predvajal slikovno gradivo, je ta predavanja imenoval *žaganje, žaganje*. Skoraj dosledno je zamenjal levo in desno stran slike ali jo celo postavil na glavo. »Preša, narobe,« ga je opomnil profesor. Med profesorjevimi predavanji je Preša včasih zaspal in s svojega sedeža z velikim ropotom skoraj padel na tla. Tudi nam študentom suhoparne starokrščanske bazilike niso bile pri srcu. Danes se ob prebiranju zapiskov z občudovanjem spomnim Steletovih ugotovitev o teh trdnih temeljih za razvoj evropske arhitekture. Eno je leporečje, drugo so dejstva. Umetnostna zgodovina temelji na dejstvih in ne na leporečjih. Tega smo se kot učenci skušali držati. Če se nam je kaj zdelo lepo ali grdo, smo to raje ohranili zase.

Zahtevno delo mladega konservatorja, upov polnega mladeniča, je julija 1914 pretrgala prva svetovna vojna. Ob slovesu od civilnega življenja je v Ljubljani s sotrpini prvič, pri osemindvajsetih letih, pil šampanjec. Na tomboli je zadel večjo vsoto, s katero si je kupil s krznom podložen plašč, ki ga je naslednja leta varoval pred sibirskim mrazom. Imel je občutek, da ga bo sovražna krogla zadela natančno v sredino čela. S sotrpini so se dogovorili, da ne bodo morili in da se bodo kar najhitreje dali ujeti. Ta načrt se jim je posrečil, ker so njega, sošolca Vojeslava Moleta in druge že 15. septembra 1914 na gališki fronti ujeli Rusi. Začeli so ujetniško življenje, doživljali predstavitev v Čito, Novo Nikolajevsk, Semipalatinsk, Taro, Omsk in Krasnojarsk. Kot avstrijskemu rezervnemu praporščaku mu je bil celo v ujetništvu dodeljen *pucflek*, ki mu je čistil čevlje, krtačil obleko in mu nudil podobne usluge, kot jih je nekoč opisal Jaroslav Hašek v romanu *Pustolovščine dobrega vojaka Švejka*. Življenje v ujetništvu je opisal Vojeslav Molè, Steletov prijatelj in nekaj časa soujetnik (*Iz knjige spominov*, Ljubljana 1970).

Profesor je omenil, kako so ujetniki prenašali ujetništvo: eni so jokali, drugi so preklinjali, vzdihovali, taval naokrog, se zaprli vase. Stelè se je odločil, da bo iz tega zla in zapravljanja časa skušal pridobiti kaj pametnega, uporabnega za prihodnost: izbral si je madžarskega, turškega in starejšega židovskega ujetnika, ki je obvladal jidiš. V beležnico si je zapisoval besede in slovnična pravila njihovih jezikov.

»Wo ist unser Türke?« [Kje je naš Turek?] so klicali na pomoč za prevod, kadar so želeli kaj izvedeti od ujetega sotrpina, Turka.

Po končani vojni, leta 1918, je postal član jugoslovanske komisije pri podružnici češkoslovaškega narodnega sveta v Jekaterinburgu. Leta 1919 se je s tisočglavim odposlanstvom češkoslovaških legionarjev vračal domov čez Vladivostok, Pacifik, Kalifornijo in Washington, kjer je bil izbran za člana skupine za sprejem pri ameriškem predsedniku Thomasu Woodrowu Wilsonu. Od tam je pot nadaljeval čez Brest v Pariz, Prago in končno v Ljubljano. Med profesorjevo pripovedjo o tem dolgem potovanju je bila tudi opomba: pri vračanju proti Vladivostoku si je v Harbinu ogledal tek dolgih predstav v kitajskem gledališču. Znanje o tem je dopolnil še v Vladivostoku. Želja se mu je uresničila in ni mu bilo žal za dolgo sedenje.

Ob prihodu v Ljubljano mu je zdravnik dr. Virant svetoval, naj zaradi stanja svojih pljuč dosti počiva in dobro je. Profesor mu je odvrnil, da je prišel domov delat in ne počivat. Nadaljeval je delo konservatorja v spomeniškem uradu, ki je zajemal vse ozemlje jugoslovanske Slovenije. Glede na takratne razmere so bili kraji dosegljivi z vlakom, avtobusom in peš. Nekaj nezaslišanega za današnji čas in dokaz, da se počasi res daleč pride. V beležnice si je natančno zapisoval stanje spomenikov, inventar in vse, kar spada k topografskim podatkom. Teh beležnic je okrog 150 in so še danes dragocen vir pri obravnavi in opisih spomenikov. Besedila so pretipkana in se hranijo na Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU, v literaturi so navedena pod njegovim imenom in kot *Zapiski*. V njih je ohranjenih mnogo podatkov o stanju in stvareh, ki jih danes ni več.

Obvladal je naše ozemlje in zgledno reševal konservatorska in restavratorska dela na raznih koncih Slovenije. Pri vsem tem se moramo spomniti tudi teže njegovega nahrbtnika, polnega težkih steklenih fotografskih plošč, nič manj težkih starih fotoaparatorov, stativa, črne cunje za zatemnitev, potrebne pri fotografiranju in zatemnitvi oken, in nelahke, volnene pelerine, ki ga je varovala pred mrazom in dežjem.

Pri odkrivanju srednjeveških fresk in drugih delih je dobro sodeloval s slikarjem in restavratorjem Matejem Sternenom in restavratorjem Petrom Železnikom. Ne le pri reševanju rimskega zidu na Mirju v Ljubljani, tudi v drugih primerih je naletel na ovire in nerazumevanje. Spomenike je reševal z znanjem, mirnimi nastopi in dopovedovanji ter mnenjem, ki ga je zastopal vse življenje: »Konservator ni nikoli premagan.«

Zelo dragocena Steletova mnenja in izkušnje so ohranjeni v razgovoru z Bredo Kovič za RTV, posnetem nedolgo pred njegovo smrtjo.

Stelè je primerek stare slovenske izobražene generacije, ki je živela in delala v duhu besedila Simona Gregorčiča: »Ne samo kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan.« Nekoč je omenil, da je vedno treba ugoditi prošnjam, če je nekdo zaprosen za strokovno vodstvo po razstavi, za ogled spomenikov, pisanje člankov, knjig. Na dopuste ni hodil, delal je vse dni v tednu, od okrog devete ure zjutraj do šestih zvečer. Srečanja s prijatelji in znanci so bila Pri sokolu, v kavarni Union, Pod skal'co, Pri Mraku, ob sobotah popoldne Pri Slamiču z zgodovinarjem, profesorjem Milkom Kosom, in njegovim bratom, slikarjem Gojmirom Antonom Kosom, in bržkone še kje. Družbe so bile različne: na določen dan z eno skupino znancev in prijateljev v določenem lokalu, drugič z drugimi prijatelji v drugem lokalu. Med udeleženci srečanj so bili profesor Rajko Nahtigal, slavist in jezikoslovec; pesnik Oton Župančič, ki se je vsako leto že vnaprej veselil imenitnih breskev s Steletovega vrta; Ivan Slokar (1884–1970), gospodarstvenik, gospodarski zgodovinar in eden pobudnikov za izdajo *Slovenskega biografskega leksikona*; Rudolf Andrejka (1880–1948), pravnik, pravni in lokalni zgodovinar, pisec dragocenih člankov v *Kroniki slovenskih mest*; Karel Čeč (1877–1965), slovenski tiskar in tiskarnar, ravnatelj Katoliške, pozneje Jugoslovanske tiskarne; Anton Verbič, trgovec, vnet za umetnost, razstave, umetnostno zgodovino in ekskurzije z ogledi umetnostnih spomenikov. Stelè mu je včasih rekel: »No, Ti špekulant,« ker so mu pod to pretvezo po vojni zaplenili premoženje. Član družbe je bil tudi tovarnar Viktor Naglas ml. (+ 1959), ki je izdelal in tej družbi daroval veliko okroglo mizo, ob kateri je prijetneje sedelo tudi večje število udeležencev in nihče ni bil prvi na čelu štirioglate mize. Vseh drugih oseb iz Steletove družbe se ne spomnim, mislim pa, da bi mogli biti Slokar, Andrejka, Čeč in Verbič tudi med tistimi, ki so Steleta napotili, da je napisal *Umetnost zapadne Evrope. Oris njenih virov in glavnih dob njenega razvoja* (Ljubljana 1935), in da so bili udeleženi pri vzpodbudi za nastajanje dela *Monumenta artis Slovenicae. 1: Srednjeveško stensko slikarstvo* (1935) in *Monumenta artis Slovenicae. 2: Slikarstvo baroka in romantike* (1938). V spominu so mi ostale profesorjeve besede: »So mi rekli, naj napišem ...«

Zelo jasno je bilo njegovo mnenje glede zbirateljstva: umetnostni zgodovinar lahko zbira le znamke in podobice. Mislim, da ni nikoli pisal ekspertiz z ocenami umetnin, sodeloval pa je pri uradnih opredeljevanjih in cenitvah. Zelo velika škoda je, da ni obveljalo njegovo mnenje, naj po zaplembi avgusta 1945 vse umetnine in oprema v gradu grofov Attems v Slovenski Bistrici ostanejo na licu mesta kot primerek fevdalne kulture.

Pred njegovo pisalno mizo v takratni Sekciji za zgodovino umetnosti je visela manjša tabelna slika beneške šole iz okrog leta 1380 *Trije prizori iz Kristusovega trpljenja*. Izvirala je iz Federalnega zbirnega centra. Zanj mi je rekel: »To spada v Narodno galerijo in ne na mojo steno.« Slika je bila prevzeta po profesorjevi smrti, leta 1974, in ima galerijsko inventarno številko NG S 1797.

Za zadnja dva letnika na univerzi, tretjega in četrtega, je vodil seminarske vaje. Vedno na določeno témo in mnogokrat o razpravi iz revije, ki jo je prinesel iz inozemstva, kar je bila takrat velika dragocenost. Vsakič je bil nekdo izbran, da je pisal zapisnik, ki ga je dan za tem ali malo pozneje moral predati profesorju. S tem smo bili prisiljeni poslušati, dokazati, da smo izbrano témo razumeli, poleg tega pa smo se urili v pisanju, ki je moralo biti pravilno in lepo slovensko. Čudila sem se, kako je profesor resno vzel naše čečkarije in si je vedno vzel čas za popravke. V spominu imam nabrekli poznogotski okras z vinsko trto na portalu neke katedrale. Ko je profesor naslednjo uro vrnil zapisnik, ga je vedno komentiral. Doletela me je opomba, da se reče grbasti in ne puklasti listi (kot sem zapisala).

Kot resen znanstvenik, toleranten človek in poznavalec številnih jezikov je bil dobrodošel in spoštovan v tujih in domačih društvih, združenjih in odborih. Z njim je bila Slovenija povezana s svetom. Vsa leta je bil na potovanjih kot predavatelj na kongresih, kot član komisij ali strokovnih društev v Evropi in zunaj nje. Nedolgo pred smrtjo ga je na italijansko-slovenski meji zelo natančno pregledoval in zasliševal jugoslovanski carinik. Stelè je komentiral: »Še sem zanimiv.«

Ujedljivi opombi tržaškega univerzitetnega profesorja in dobrega poznavalca slikarja Jožefa Tominca, profesorja Remigia Marinija, »lo Stelè lo scrive Tominc« (Italijani ga namreč pišejo Tominz), se je le prisrčno smejal. Italijanske »posebnosti« je mirno prenašal skupaj z Milkom Kosom, tudi ob pogajanjih za vrnitev med vojno evakuiranih umetnin iz Istre v Italijo.

Stelè je predaval z besedo, ne z mahanjem z rokami in kričanjem. Svojim učencem je svetoval: »Rem tene verba sequentur.« [Drži se stvari (bistva), besede bodo sledile (stekle same po sebi).] Če je kdo zapisal neverjetne veleumnosti, tudi za nas učence bedaste, je bila profesorjeva opomba: »No, tu se Vam je malo zareklo.« Vedno je omenjal: »Vprašati je treba znati.« Na vprašanja je rad odgovarjal, nikoli se ni vtikal v naše delo in študij. Če smo sami od sebe predlagali, kaj bi obdelali za seminarsko ali diplomsko nalogo, je to z veseljem sprejel. Za kolege brez fantazije je bil na »stenčasu« — današnji oglasni deski – spisek tém, ki bi jih bilo treba obdelati. Srednjeveški nagrobni spomeniki so bili večno na tem spisku.

Na izpitih smo dobili fotografije spomenikov, ki jih je bilo treba časovno, stilno in ikonografsko opredeliti. Starejši kolega je dobil fotografijo kipca *Matere Božje* iz župnijske cerkve v Kamniku. V Steletovem *Orisu* iz leta 1924 in v ponatisu 1966 je kipec postavljen na konec 15. stoletja. V ta čas ga je postavil tudi izpraševani študent. Emilijan Cevc je kipec datiral v poznejši čas, s čimer je Stelè soglašal. Na kandidatov ugovor: »Saj je tako zapisano v Vašem *Orisu*,« je profesor smeje odgovoril: »Kaj mi pa verjamete.«

Prostaškega govorjenja in politiziranja ni maral, vendar je hotel biti na tekočem o dogodkih v svetu. Vsak dan je šel zjutraj na kavo v Hotel Slon, kjer so imeli tuje časopise.

Rad se je držal napotka arheologa in umetnostnega zgodovinarja, profesorja na Karlovi univerzi v Pragi, Josefa Cibulka (1886–1968), naj se druži z mladimi, kolikor se le da. »Prav je imel, stari govorijo preveč o svojih tegobah in zdravilih,« je omenil. Če je bil vprašan, kar mu ni bilo po volji in se ni hotel vmešavati v razne stvari, je rekel »Hm« in odšel v drugo smer.

V času restavriranja dominikanskega križnega hodnika na Ptuj se je družil s hrvaškim klasičnim arheologom Mihovilom Abramićem (1884–1962), ki je bil navzoč pri arheoloških izkopavanjih na Ptuj in v okolici. Rad se je spominjal, kako je oba in še druge ljubeznivo povabil grof Herberstein. Pogostil jih je tudi z lastnim, imenitnim vinom. Grof se je zanimal za arheološke najdbe na Ptuj in v okolici in za konservatorsko delo v nekdanjem dominikanskem samostanu.

Leta 1969 je profesor prejel Herderjevo nagrado. Kot nagrajenec je imel pravico nekoga predlagati za enoletno Herderjevo štipendijo. Namenil jo je meni. Zaradi nenavadnih časov sem mu omenila, da je bolje, da je ne sprejemem. Z razumevanjem je odklonitev sprejel, vendar z vprašanjem, komu bi jo dal. Knjižnica dunajske univerze je bila nekoč v stavbi ob Ringu. V čitalnici je bila dolga tekoča polica, zaznamovana s črkami, kamor so polagali naročene knjige. Pred mojo črko R, kjer so me čakale zelene knjige, je bila črka P. Tam je Damjan Prelovšek dobival svoje knjige. Njegov del je bil vedno zelo poln. Profesorju sem omenila, da mislim, da je gospod Prelovšek resen študent in bi bil bržkone vreden štipendije. Profesorju se predlog ni zdel slab. Prelovšek je dobil Herderjevo štipendijo.

Ko sem leta 1969 v rimskih arhivih našla do takrat neznane dokumente o bivanju slikarja Jožefa Tominca (1790–1866) v Rimu in risbo, za katero je 1814 prejel srebrno medaljo na Akademiji sv. Luka, so nekateri komentirali: »Hudič, v vse se vtakne,« profesor pa je menil: »Ta bi bila še zmožna najti sledi o Bergantovem življenju v Rimu.« To se je zgodilo in med drugim sta bili najdeni tudi Bergantovi risbi iz let 1756 in 1758, za kateri je slikar dobil srebrno medaljo na Akademiji sv. Luka.

Profesor Stelè je kar preroško, v svoji knjigi *Umetnost v Primorju* (1960, str. 167), zapisal mnenje o slikarju Francu Kavčiču (1755–1828): »/.../ pomembna osebnost, katere pravo vrednost utegne ,odkriti' kasnejši čas.« To se uresničuje od leta 1978 naprej.

Do konca življenja je bdel nad Sekcijo za zgodovino umetnosti SAZU, njenim delom in obveznostmi, med drugim tudi nad gesli za *Slovenski biografski leksikon*. Na cesti sva se srečala in takoj je rekel: »Saj

res, tudi Vi bi lahko prevzeli kakšno geslo za zadnje zvezke. V pisarni so sezname. « Da mi ne bi bilo dolgčas, sem izbrala dve, o katerih nisem veliko vedela, kiparja Antona Štefica in slikarja Edvarda (Edoarda) Wolfa (Wolffa).

Nekoč, po ogledu kopij fresk na Mačah nad Preddvorom, smo se spuščali v dolino ob prelepem sončnem zahodu. Tudi profesor je bil očaran od lepote barv. Omenil je prvi del rekla: »Ja, nichts ist ewig ...« [Da, nič ni večno ...]

- Emilijan CEVC, France Stelè – umetnostni zgodovinar, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. 5–6, 1959, str. 5–40 (bibliografija 1907–1958).
- France STELÈ, Iz konservatorskih spominov, *Varstvo spomenikov*, 10, 1965 [1966], str. 13–38.
- Luc MENAŠE, Osemdeset let profesorja Dr. Steleta (in slovenske umetnostne zgodovine), *Sinteza*, 4, 1966, str. 85–87 (bibliografija 1959–1965).
- Emilijan CEVC, Stelè, France, *Slovenski biografski leksikon*, 11, Ljubljana 1971, str. 465–468 (bibliografija do 1969).
- Emilijan CEVC, Stele, France, *Enciklopedija Slovenije*, 12, Ljubljana 1998, str. 308–309 (bibliografija do 1972).
- France STELÈ, Moje življenje, *Acta historiae artis Slovenica*, 2, 1997, str. 161–174.